

Irodalmi Szemle.

A Vargyasi Daniel család

eredete és tagjainak rövid életrajza. Eredeti családi okmányok és más hiteles adatok után írta *Vargyasi id. Daniel Gábor* főrendiházi tag, stb. Bpest, Franklin t. 1896. 8-ad. 437 l.

Egy éve múlt, hogy „A Vargyasi Daniel-család közpályán és magán életben“ cz. a. egy kötet oklevéltár jelent meg Vajda Emil sz.-udvarhelyi tanár szetkesztésében, a család általános ismertetésével s ime most elhagyta a sajtót ennek mintegy I. kötete, a család egyes tagjainak feldolgozott története, legilletékesebb tollból, a család ez időszertini seniora, V. Daniel Gábor úrtól.

Maga mondja el az előszóban, hogy az ötvenes évek kényszerű nyugalma és magánya költötte fel benne az érdeklődést családjá levéltára, majd története tanulmányozása iránt s ebben való buzgólkodásának eredménye e vaskos kötet most, hogy 27 évi főispánsága után nyugalomba vonúlt.

A család eredetével kezdi munkáját. Megemlíti azt a mesét is az olaszteleki Columban család genealogiájából, hogy egy bizonyos „Colom, midőn a székelyek megtelepedtek, bánjuk volt Kr. sz. után 567-ben s innen az Árpád honfoglalásáig, mely megszüntette a báni állást“. I. Béla idejében Columban Orbánnak két testvére volt: Daniel és Endre, az elsőtől származott volna a Vargyasi Daniel, a másiktól az olaszteleki Columban család.

A Columban család „Colom bán“ őse, az első pillantásra látszik, hogy egy naiv szójáték, a milyen bánt az Orbánból is csinálhatott volna a Columbanok genealogusa.

Daniel Gábor maga sem hisz ebben, megjegygezvén, hogy „a Daniel család eredetét ezen okmányban sem találjuk fel, mint történetileg bizonyost.“

Maga a Daniel név eléggé mutatja, hogy az, mint a legtöbb székely családnév, eredetileg keresztnév volt, s midőn a családnevek keletkeztek a XIV—XV. században, vált családnevé. A név (mint bibliai keresztnév) már maga is a székely eredetre vall. Nem alaptévküli azért D. G. amaz állítása, hogy „a család ere-

detéről felhozott eltérő nézetek mellett is a vargyasi Daniel családot székely eredetűnek állítom.“

A család tagjai a székely lustrumokban (1614 óta) mint primorok, azaz székely főnemesek szerepelnek.

A családi genalogia a család törzseül Balázst említi, a ki (Benkő szerint) 1396-ban a nikápolyi csatában harczott volna.

Az első okleveles említés 1499-ben vargyasi ns. Daniel Lukácsról szól, egy 1500. oklevél ennek és fivérének Miklósnak apját, Pétert említi. A család leszármazása oklevelekkel a XVI. század közepétől igazolható.

I. Ferencz II. János király híve és vitéz bajtársa Udvarhelyszékben Kis Baczonban nyolcz ház jobbágyot kap adományúl. Újabb adományt kap 1577. Báthory Kristóftól.

I. Zsigmond (Benkő szerint) Báthory István lengyel király udvarában udvari marchali tisztet viselt légyen. D. G. levéltári adatot a mi megerősíténé Benkő állítását, nem talált róla. Báthory István főudvarmestere, tudtunkkal, Wesselényi Ferencz volt (1581) haláláig.

A család első nevezetes történeti szerepet játszott tagja I. Mihály volt, 1606. Háromszék alkaptánya, 1609. királyi jogot nyer Báthory Gábortól székely örökségeiben. Udvarhely vicekapitánya is volt. Bethlen Gábor 1622. Háromszék főkirálybírójává nevezi ki. Külföldi követségekben is járt (Konstantinápolyban 1616., majd 1638-ban). Bethlen Gábor végrendeletében 300 aranyat, 200 frtot, két aranyos kupát, nyeret, lószerszámot, 12 szem velencei gránátot, s 16 ház jobbágyot hagy neki. Valószínűleg Bethlentől kapta a család hatyús czímerét is. 1630 Brandenburgi Katalin udvarmestere. Meghalt 1641. aug. 20.

Fia I. János alapítja a család olaszteleki ágát. Ez is követségekben forgolódott (1632. 1648 Bécsben, 1636 a budai vezérbasához.) Udvarhelyszék alkaptánya (1637—40.), majd Háromszék főkirálybírja volt (1649-től) Meghalt 1653.

Fiai közül II. Mihály 1681. az erdélyi hadak generálisa, Háromszék főkirálybírja 1687-ben. Unokája (I. Lőrincz fia) II. Lőrincz nyeri 1751-ben a báróságot, gyalog ezredes, később (1751.) kir. táblai bíró. Fiában (I. Samu † 1801.) kihalt az olaszteleki ág báró ágazata. A másik ágazatot I. János fia, VII. Péter fejleszti tovább. Ennek fia I. József (sz. 1676.) II. Rákóczi Ferencz segédtisztje, 1707. Aranyos szék főkirálybírja. Unokájában II. Samuelben kihalt az olaszteleki ág férfi sarja.

A vargyasi ágat I. Mihály (Bethlen Gábor bizalmas híve) másik fia, III. Ferencz alapítja. Ez Udvarhelyszék főkirálybírja 1653—60. (1658. portai követ.)

Fia I. István, Udvarhely főkirálybírja, a Béli Pál összeesküvésében részességért perbe fogatott s fogságot szenvedett.

Első fia III. Mihály református lett Ága máig is virágzik.

Második fia V. Ferencz, kir. táblai ülnök (1715—1747) terjeszti legtovább a családot. Ennek unokája III. Elek Felső-Fehérmegeye főispánja, később az erdélyi kir. tábla elnöke, unitárius főgondnok; a kinek fia a család történetét író IV. Gábor, 1865—1891. udvarhelyszéki főkirálybíró és főispán, unit. egyházi főgondnok, főrendiházi tag, a szent István és Lipót-rend kis keresztese.

I. István 3-ik fia VIII. Péter Rákóczi Ferencz fegyvernöke volt s követ a svéd királyhoz és moldvai vajdához. Ága leányágra ment át.

I. Istvánnak 4-ik fia II. István vitte legtöbbre. Gr. Pekri Lőrincz kurucz tábornok hadsegéde volt, kinek leányát Polixéuát vette nőül 1709., 1735. báróságot nyert, a székely-udvarhelyi ev. ref. collegium főgondnoka s Udvarhelyszék főkirálybírája volt 1745—74.

Fia IV. István szintén Udvarhelyszék főkirálybírája majd fő-kormánybizéki tanácsos, aranykulcsos vitéz, belső titkos tanácsos lett. Fiában kihalt ez a bárói ág is.

Jelenleg a kitűnő hazafiakban gazdag jeles székely főnemesi családnak csak két ága virágzik: a III. Mihályé, három fiatal férfiben (VII. István, I. Béla, IV. Imre); s az V. Ferencz ága fejlődik tovább az író két fiában és unokáiban. Az ősök iránti kegyelet mellett tehát az utódok iránti szeretet és főkép tán a nemes példamutatás lelkesítette D. G. urat, hogy annyi buzgalommal, utánjárással, lelkiismeretes gondnal állította össze a család történetét az előttünk fekvő kötetben. Múltnak és jövőnek nem nyújthatott volna ennél szebb millenniumi ajándékot.

Dicséretére válik a munkának s írójának az is, hogy előszavában kifejtett elvei szerint kerül minden dicsőítést és nyugaszt, „amúgy is mindenkit cselekedetei megdicsérnek, avagy meggyaláznak“. Állításainál adatokra és forrásokra hivatkozik, legtöbbször természetesen a család már előbb kiadott oklevéltárára.

Becsés függeléke a munkának, a Rákóczi-forradalomban szereplő báró Dániel Istvánnak önéletírása, a mely köztörténeti becsű forrásmunka jellegével bír Ezt követi a Vasvármegyében élt Danielek rövid története és leszármaztatása, melyből azonban rokonság a székely Danielekkel nem világlik ki.

Sz. L.

A román nemzetiségi törekvések

története és jelenlegi állapota. I. kötet, írta *Jancsó Benedek*. Ára 6 frt. Bpest, 1896. Lampel Róbert kiadása, 8-adrét VII. 801 l.

Folyó évi szept. 1-én egy nagybecsű könyv jelent meg, a mely hívatva van az u. n. román kérdést hazánkban teljes történeti fényre megvilágítani

Írója *Jancsó Benedek*, mindazokkal a kellékekkel s előfölté-

telekkel bőségesen rendelkezik, a melyek ily nagyszabású munka megalkotására szükségesekek. S a hatalmas kötet végigolvasása meggyőzhet mindenkit, hogy nem kimélt semmi fáradságot, kutatást és előtanulmányt, hogy műve megfeleljen a kitűzött nehéz feladatnak s magas czélnak.

Kettős czél lebegett előtte: megismertetni a magyar olvasóközönséggel a román történetírás tendentiosus törekvéseit s megállapítani ezzel szemben a való igazságot; és előadni a román nemzeti törekvések fejlődését, hogy e törekvések jelenlegi állapota megérthető legyen.

Nagy és nehéz feladat, mert kevés az előtanulmány s a meglévőnek egy része is tendentiosus: Jancsó pedig az igazságot kereste, jól tudván, hogy a való igazság a magyar nemzet mellett bizonyít.

Két kötetből fog állani munkája. A most megjelent I. kötet négy főrészből áll: 1. a román nép és nyelv eredetének kérdése; 2. a románság története Magyarországon a honfoglalástól a mohácsi vészig; 3. a románság állapota az önálló erdélyi fejedelemség alatt; 4. a románság állapota a „Leopoldi diplomá”-tól II. József trónraléptéig.

Ezekben a keretekben látjuk aprólékos részletekig megvilágítva a románság keletkezését a Balkánon, a dárcziai continuitás meséjét és hamisításait, átköltözésüket a Duna balpartjára, a havaseli és moldovai vajdaságok keletkezését, beszivárgásukat Magyarország területére, az önálló g. k. román egyház keletkezését Erdélyben s az erdélyi fejedelmek támogatását, majd a románság vallásos uniojának történetét s az orthodox visszahatást, a román nemzetiségi politika kezdetét a mult században stb. stb.

A jeles munka kettős haszonnal kínálkozik: a politikus és államférfi megismeri belőle a román kérdés keletkezését, fejlődését és jelenlegi állapotát s tanulságot meríthet a baj orvoslásához; a történetíró megtalálja azt, a mit eddig erősen nélkülözött, a kérdés összefoglaló megvilágítását s a keretek megalkotását, melyen belül a további kutatások és tanulmányok történhetnek.

Nem üres ábránd az író azon hite, hogy könyve alapján a román nemzetiségi kérdés egy kissé az igazi valóságnak megfelelőbb színben fog feltűnni úgy a magyar államférfiak, mint a történetírók előtt.

Elmondhatjuk, hogy itt az írás, olvassátok, mert a nemzetiségi mozgalmak részletes és mélyreható ismerete nélkül magyar nemzeti történelmet sem csinálni, sem írni nem lehet.

Jancsó Benedeket az elismerés és méltánylás legteljesebb mértéke illeti meg, hogy ennyire actualis, legvitalisabb érdekeinket érintő, megvilágító és igazoló, nagybecsű munkával ajándékozta meg nemzetét. Jutalmát lelje fel abban, hogy könyve terjedjen el a legszélesebb

körben s hogy haszonnal és tanúsággal forgassák államférfiak, történetírók és a művelt nagyközönség.

Elismerés illeti az EMKE-t is, hogy a hasznos és jeles munka megjelenését bőkezű anyagi támogatásával elősegítette. —ys.

Publius Terentius Afer vígjátékai.

A magyar tud. Akademia megbízásából fordította Dr. Kis Sándor, kegyesrendi tanár. Budapest. Kiadja a magy. tud. Akademia. 1895. 619 lap. Ára 3 frt.

Hál' istennek, immár Terentiusunk is van, ismét leróttunk egy tartozást multunk és a classicismus iránt! — kiáltott fel bizonyára egy-két ember széles Magyarországon, mikor meghallotta, hogy az akademia Dr. Kis Sándornak a Karátsonyi-pályadíj felével kiűntetett Terentius-fordítását közzétette. Sőt megtörténhetik, hogy olyan ember is akadt, a ki megvette, hadd olvassa apánk egyik legkedvesebb klasszikusát, az urbanus Terentiumt édes honi nyelvünk urbanus zengzetén. Megvallom, én is, mint az ilyen vállalkozást nagyra becsülő ember, igaz örömmel vettem kezembe e jutalmazott műfordítást abban a reményben, hogy ha nem fogja is teljesen elém rajzolni a római vé finomult karthagói rabszolga szeretetre méltó ábrázatát, ha savából-borsából elhullat is valamit, egészben véve mégis oda varázsol Róma színpadára, a hol magyarul szólal meg az önkínzó Chremes, a kópé Phoimio, a furfangos Davus és annyi sok kedves alakja Terentius bohó színházának. De alig olvastam egy-két jelenetet, sajnálattal kellett tapasztalnom, hogy ez nem Terentius, hanem lelketlen bordélyházi történetek, mert épen az a kellem van róluk letörölve, a mi Terentius botrányos történeteit a költészet zománczával vonja be. S ha ez a terentiusi kellem hiányzik, mi vonzó van ezeken a cronique scandaleuse-ökön? Ha színtelen, kifejezéstelen a nyelv, elhalványultak a fordulatok, elvesznek a szójátékok minden kárpótlás nélkül, akkor érdemes-e ilyen dolgokat olvasni? Fárasztó és sívár foglalkozás biz' az. S az eredeti? Attól alig lehet megválni. Mi lehet ennek az oka?

Hogy a fordító, ép úgy, mint Arany az Aristophanes fordításában, a hatos iambust, helyesebben trimeter iambicust a mai színpad megszokott ötös iambusával cserélte fel, azt hibáztatni nem lehet. Azonban lehetetlen volt nem éreznie a fordítónak, hogy az ötös iambus, melyet ő plane nagyon kevés kivétellel épen csak ötös s nem hatodfeles alakjában használ, nagyon szűk terjedelmű Terentiusnak lépten-nyomon felaprózott, 15–16 szótagra terjedő senariusaival szemben. Igen, ezt érezte a fordító, mert szinte akarata ellen is kénytelen több sorral adni vissza az eredetit. Így pl. az Androsi leány az eredetiben 1003 sor, fordítónknál 1348, a Herélt az eredetiben 1094 verssor, a fordításban 1312 s így tovább. De még így is nagy hiányokat tűn-